

جمعیت و فرزندآوری از منظر مقام معظم رهبری

ربابه نوری^۱

چکیده:

افزایش جمعیت، موضوعی است که از آغاز ظهور اسلام تاکنون، در تمام لایه‌های تمدنی امری پسندیده تلقی گردیده و آیات و روایات بی‌شماری بر آن تاکید نهاده‌اند. لیکن در کشورهای اسلامی و به‌ویژه کشورمان، به‌دلیل عدم کار کارشناسی درست و به‌هنگام در این زمینه و نیز وجود پاره‌ای از گره‌های اجتماعی و اقتصادی، این امر مهم به‌عنوان یک معضل و آسیب اجتماعی مطرح شده‌است. بدین ترتیب مقاله حاضر با بهره‌مندی از بیانات رهبری به‌روش تحلیلی، با هدف بررسی جمعیت و فرزندآوری نگاشته شده‌است؛ نتایج تحقیق نشان داد؛ افزایش جمعیت از زوایای مختلف می‌تواند نقش مهمی در توسعه اقتصادی و فرهنگ اجتماعی ایفا کند. از یک‌سو، افزایش نیروی کار و مصرف می‌تواند به رشد اقتصادی کمک کند و زمینه‌ساز کاهش فقر و افزایش نوآوری در جامعه شود. از سوی دیگر، جمعیت بیشتر می‌تواند با تغییر در ساختار خانواده و روابط اجتماعی، به‌انسجام بیشتر اجتماعی و تقویت پیوندهای خانوادگی کمک کند.

کلیدواژه‌ها: جمعیت، فرزند، رهبر.

^۱. ربابه، نوری، طلبه سطح دوم حوزه علمیه زینب کبری سلام‌الله‌علیها، ارومیه.

مقدمه

افزایش جمعیت به تغییرات افراد یک جامعه، طی یه بازه زمانی خاص اشاره دارد. چنانچه، اگر تعداد افرادی که متولد می‌شوند بیشتر از افرادی که می‌میرند باشد، جمعیت افزایش خواهد یافت. بدین ترتیب، این پدیده می‌تواند در سطح جهانی، مناطق و کشورهای مختلف رخ دهد. جمعیت و فرزندآوری، دو عامل بسیار مهم و حیاتی در تعیین سرنوشت و توسعه هر جامعه‌ای هستند. این دو مفهوم، بیش از هر زمان دیگری، نقش بی‌بدیلی در شکل‌گیری سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دارند. نگرانی‌ها و توصیه‌های مقام معظم رهبری نیز در این زمینه به وضوح مشهود است. با توجه به چالش‌ها و فرصت‌های فراوانی که در این زمینه وجود دارد، اهمیت بررسی عمیق و تفصیلی این مسائل بیش از پیش احساس می‌شود. از این‌رو رهبری، ارائه تسهیلات مالی و اقتصادی مناسب برای خانواده‌ها، را یکی از راهکارهای علمی برای تشویق فرزندآوری دانسته‌اند. تحقیقات اخیر در این زمینه نشان می‌دهد؛ فراهم کردن شرایطی مانند مراقبت از کودکان، ارائه خدمات پزشکی مناسب و تسهیلات مالی می‌تواند افراد را به تصمیم‌گیری برای فرزندآوری ترغیب کند و نرخ فرزندآوری را افزایش دهد. اما با وجود تبلیغات گسترده در زمینه کنترل جمعیت، تشویق خانواده‌ها به فرزندآوری به دلیل مسائل فرهنگی و اجتماعی، همچنان با چالش‌هایی روبه‌رو است؛ زیرا برخی از افراد معتقدند؛ اگر تعداد فرزندانشان کمتر باشد؛ بهتر می‌توانند از آنها مراقبت کنند، درحالی‌که این نگرش ممکن است؛ توسعه جمعیت را مختل کند. در چنین موقعیتی، با انتشار مقالات و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری می‌توانیم به افزایش آگاهی عمومی و ترویج فرهنگی در این زمینه کمک کنیم؛ تا ارتباط بین علم و

سیاست بهبود یابد. بدین ترتیب، مقاله حاضر به روش توصیفی با هدف بررسی تأثیر جمعیت بر جامعه از منظر رهبری نگاشته شده است؛ زیرا موضوع جمعیت و فرزندآوری، از جمله مسائل بسیار حیاتی است که تأثیرات

گسترده‌ای بر زندگی افراد جامعه دارد؛ از این رو سوال مقابل پیش می‌آید، تأثیر جمعیت و فرزندآوری از منظر مقام معظم رهبری چیست؟ حول جمعیت و فرزندآوری کتاب، مقاله و پایان نامه‌های زیادی نگاشته شده است از جمله: پایان‌نامه‌ی زینب آزادی با عنوان «بررسی عوامل موثر بر تأخیر در فرزندآوری زنان از زمان ازدواج تا تولد فرزند اول؛ مطالعه موردی زنان ۱۵-۳۵ ساله‌ی شهرستان ایلام در سال ۱۳۹۱»، به بررسی عوامل مؤثر بر تأخیر در فرزندآوری و تأثیر آن بر کاهش باروری و رشد جمعیت می‌پردازد، تا نشان دهد؛ وضعیت اشتغال، سن ازدواج، میزان تحصیلات پاسخگوها، پیش‌بینی کننده‌ی اصلی تأخیر در فرزندآوری است.

کتاب علی معصومی با عنوان «کاهش جمعیت فاجعه تقلیل ازدواج و تحدید نسل» در دو بخش و ۸ فصل به تبیین و بررسی مسائل ذیل پرداخته است. نویسنده ابتدا به ضرورت کارکردهای ازدواج و تشکیل خانواده، با هدف تاکید بر اصول ازدواج به سبک اسلامی پرداخته است. سپس، جمعیت و نقش آن در مشارکت عمومی و تقویت اقتدار ملی را مورد بررسی قرار داد تا در ادامه بتواند؛ تحولات تاریخی جمعیت ایران از دوران باستان تا پایان عصر قاجاریه را بازگو کند.

کتاب «باید برگردیم: دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره جمعیت» ششمین جلد از مجموعه پژوهشی جنگ جهانی جمعیت اثر صالح قاسمی است. در این کتاب بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در موضوع جمعیت در چهار فصل تدوین شده که نگارنده در فصل نخست به موضوع «جمعیت جوان و فرصت‌ها»،

در فصل دوم به مقوله «تحدید نسل و تهدیدها»، در فصل سوم به موضوع «سیاست‌های جمعیتی، بایدها و نبایدها» و در نهایت به موضوع «جمعیت جهان، مسلمین و غیرمسلمین» مورد بررسی قرار داده‌است.

مقاله محمدرضا آرام و دیگران با عنوان «تحلیل عوامل افزایش و کاهش جمعیت براساس آموزه‌های قرآن و حدیث» با روش توصیفی - تحلیلی درصدد تعیین ارزش اخلاقی فرزندآوری با رویکرد نقد دیدگاه‌های مطرح شده و تبیین دیدگاه صحیح برآمده‌است. بررسی‌ها نشان می‌دهد دو دیدگاه را می‌توان درباره ارزش اخلاقی فرزندآوری تبیین و صورت‌بندی نمود که عبارت هستند از دیدگاه ضد اخلاقی بودن فرزندآوری و دیدگاه ارزش ذاتی داشتن.

مقاله رستمی بوراچالو با عنوان «جمعیت و تاثیر آن در گفتمان‌سازی انقلاب اسلامی» نشان داد جمعیت به‌عنوان عنصر قدرت هر کشور، رشد اقتصاد و فرهنگ آن جامعه را بر عهده داشته و باعث افزایش تولیدات ملی و فناوری، کاهش فقر و بیکاری، برقراری امنیت و اقتدار ملی است.

مقاله فرحنازپور مظاهری و دیگران با عنوان «نقش افزایش جمعیت و فرزندآوری در خانواده» این تحقیق به روش کتابخانه‌ای، به بررسی نظر اسلام درباره فرزندآوری، اهمیت خانواده و فرزندآوری از دیدگاه اسلام، فواید و آسیب‌های مرتبط با آن می‌پردازد، تا نشان دهد: میزان فرزندآوری بر سلامت روانی افراد تاثیرگذار است. اما در مقاله فوق جمعیت و فرزندآوری از منظر معظم رهبری مورد تبیین و بررسی قرار گرفت.

با توجه به تلاش پژوهشگران در منبع شناسی موضوع مقاله حاضر، پایان نامه، کتاب و مقاله‌ای، با عنوان ذکر شده یافت نشد. از این رو، نوآوری این مقاله نسبت به کتب معرفی شده عبارت است؛ از جمعیت و فرزندآوری از منظر مقام معظم رهبری، که به طور دقیق و مفصل مورد مطالعه و بررسی قرار خواهد گرفت.

۱- مفهوم شناسی

در این قسمت به بررسی آن قبیل از واژه‌هایی می‌پردازیم که در عنوان به چشم می‌خورد و نیازمند توضیح بیشتری است.

۱-۱- جمعیت

لفظ و اصطلاح جمعیت‌شناسی در معنا و مفهوم جدید خود نخستین بار در سال ۱۸۵۵ میلادی توسط آشیل گیلارد در کتاب مبانی آمار انسانی یا دموگرافی مقایسه‌ای به کار برده شد. ایشان در کتاب مذکور، جمعیت‌شناسی را علمی دانست که از یک سو به بررسی تاریخ طبیعی و اجتماعی نوع بشر می‌پردازد و از سوی دیگر، مطالعه ریاضی و کمی جمعیت‌های انسانی، حرکات عمومی، وضع اجتماعی - روانی و اخلاقی آن‌ها را نیز برعهده دارد.^۲ در یک جمع‌بندی از تعاریف لغوی و اصطلاحی جمعیت، می‌توان به تعریف نهایی زیر دست یافت: «جمعیت‌شناسی عبارت است از مطالعه علمی توصیف و تحلیل آماری ترکیب و حرکات

^۲. صمد، کلانتری، مبانی جمعیت‌شناسی، ص ۵.

احساس هم دلی، امید و توانایی بیشتری، در حل مسایل و روبه‌رو شدن با مشکلات دارند. بنابراین، تحرک و پویایی در یک خانواده پرجمعیت به‌طور چشم‌گیری متفاوت از خانواده‌ی کم‌جمعیت است.^{۳۸}

نتیجه‌گیری

مقاله جمعیت و فرزندآوری از منظر مقام معظم رهبری، با هدف بررسی تأثیر جمعیت بر توسعه اقتصادی و فرهنگ اجتماعی، به‌روش توصیفی پرداخته شده‌است؛ نتایج این مقاله نشان می‌دهد که افزایش جمعیت، می‌تواند به‌عنوان یک عامل کلیدی در توسعه اقتصادی و فرهنگ اجتماعی نقش ایفا کند. در حوزه اقتصادی، افزایش جمعیت نه تنها منجر به گسترش بازار کار و افزایش تقاضا می‌شود، بلکه با ایجاد فرصت‌های جدید اقتصادی می‌تواند به کاهش فقر و ارتقای سطح زندگی مردم کمک کند. از نظر اجتماعی و فرهنگی، افزایش جمعیت به غنای فرهنگی و تبادل اندیشه‌ها کمک کرده و با ایجاد تنوع در نظرات و دیدگاه‌ها، پویایی اجتماعی را افزایش می‌دهد. این امر می‌تواند به بهبود امنیت ملی و تقویت اقتدار ملی منجر شود.

افزون بر اینکه سیاست‌گذاران، با دقت و دیدگاه جامع‌نگر به مسئله جمعیت نگرسته و برنامه‌ریزی‌هایی انجام دهند که از پتانسیل‌های مثبت افزایش جمعیت برای توسعه اقتصادی و بهبود فرهنگ اجتماعی بهره‌برداری کنند، باید در زمینه افزایش خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های لازم برای حمایت از جمعیت بیشتر نیز اقداماتی اساسی و مؤثر صورت گیرد تا جامعه بتواند از مزایای اقتصادی و اجتماعی جمعیت بیشتر بهره‌مند شود.

^{۳۸} . علی محمد، قدسی، بازدارنده‌ها و تهسیل کننده‌های اقتصادی و اجتماعی طلاق، مجله، ص ۷۳.

فهرست منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

* کتب فارسی

۱- اسحاقی، حسین، بهینه‌سازی الگوی مصرف، مرکز پژوهش‌های صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، قم، دفتر عقل، ۱۳۸۸.

۲- انصاری بویراحمدی، علی، شیعیان عربستان، قم، آشیانه مهر، مجمع جهانی شیعه‌شناسی، ۱۳۹۱.

۳- بی‌نا، خلاصه کتاب مدیریتی، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه‌ای اصفهان، ۱۳۹۱.

۴- بی‌نا، مدیریت اداری و سیاسی، اصفهان، مرکز مدیریت و تحقیقات رایانه‌ای قائمیه، ۱۳۹۱.

۵- تقوی، نعمت الله، مبانی جمعیت‌شناسی، تبریز، جامعه پژوه و دانیال، ۱۳۷۸.

۶- حسامیان، فرخ، شهرنشینی در ایران، تهران: آگاه، ۱۳۸۵.

۷- حسینی شیرازی، محمد، اسلام و جامعه، مشهد، ضریح آفتاب، ۱۳۹۳.

۸- خامنه‌ای، علی، ۱۳۹۳.

۱۰- _____، بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، اختلاف

افکنی، امنیت ملی، ۱۳۷۸/۱۲/۱۱.

- ۱۱- _____، بیانات در دیدار با نخبگان علمی، ۱۳۹۸.
- ۱۲- _____، بیانات در هفدهمین دوره‌ی دانش آموختگی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی، امنیت، ۱۳۸۶/۰۸/۱۶.
- ۱۳- _____، خبرگزاری تسنیم، بیش از ۴۲ بار تأکید امام خامنه‌ای به روی ضرورت "مسئله جمعیت و فرزندآوری"، ۲۳ تیر ۱۳۹۹ - ۱۰:۳۵.
- ۱۴- _____، خبرگزاری تسنیم، فرزند نیکو از سعادت، فرزند نیکو از سعادت انسان است، ۴۷:۱۰، ۱۳۹۹/۰۹/۱۵.
- ۱۵- _____، دانشجویان ایران ایسنا، متن کامل سخنان رهبری در دیدار با مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، کد خبر: ۱۴۰۱۱۱۲۹۲۱۷۳۹، بهمن ۱۴۰۱ / ۱۵:۵۳.
- ۱۶- _____، سلامت مسئله درجه یک کشور، ۱۳۸۹.
- ۱۷- _____، شهر آرانپوز، « سیاست رهبری: ۱۴ تولیدکننده و کارآفرین در دیدار با رهبر انقلاب چه گفتند؟»، کد خبر: ۱۴۸۲۱۸، ۱۱ بهمن ۱۴۰۱ - ۱۳:۰۶.
- ۱۸- _____، نگاه رهبر معظم انقلاب به «افزایش جمعیت و تحدید نسل»، کد خبر: ۲۷۳۴۷۳۵، تاریخ انتشار: ۱۹ خرداد ۱۳۹۹ - ۰۸:۰۰.
- ۱۹- خانعلی زاده، بهمن، تاثیر بازار توسعه بازار سرمایه و رشد اقتصادی بر فقر، پژوهش‌نامه اقتصاد، کسب و کار، سال: یازدهم، شماره: ۲۲، پاییز ۱۴۰۰.

۲۰- شفيعی سروس‌تانی، ابراهيم، رسانه ملی و تغيير سياست جمعيتی: مسئله‌شناسی، راهبردها و سياستها (

مجموعه گفت و گوها)، قم، صدا و سيماي جمهوری اسلامی ايران، مرکز پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۱.

۲۱- کلاتری، صمد، مبانی جمعیت‌شناسی، اصفهان، مانی، ۱۳۷۷.

پایان نامه‌ها

۲۲- حیدری‌ترازک، جواد، بررسی و نقد نفوذ دشمن در مسئله تحديد و تکثیرنسل بر اساس آیات و روایات،

شهریور ۱۳۹۷.

سایت‌ها و مقالات

۲۳- ارجمندنیا، اصغر، جمعیت و مسکن، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ايران - مجله اطلاعات سیاسی -

اقتصادی، مهرماه ۱۳۹۷، شماره اول.

۲۴- اعتمادی، فاطمه، نقش افزایش جمعیت در اقتدار ملی، بی‌جا، بی‌تا.

۲۵- بهمن، خانعلی‌زاده، تاثیر بازار توسعه بازار سرمایه و رشد اقتصادی بر فقر، پژوهشنامه اقتصاد، کسب و

کار، سال: یازدهم، شماره: ۲۲، پاییز ۱۴۰۰.

۲۶- بی‌نا، پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، کاهش جمعیت و تاثیر آن بر سلامت فرد از دیدگاه اسلام، ۱۳۹۹/۰۲/۳۰.

۲۷- بی‌نا، خبرگزاری بین‌المللی قرآن، نسبت جمعیت با رشد اقتصادی، کد خبر: ۴۱۶۳۳۷۰، ۲۸ مرداد

۱۴۰۲ - ۰۹:۵۹.

۲۸- بی‌نا، خبرگزاری دانشجو، رشد اقتصادی نیازمند افزایش جمعیت، کد خبر: ۳۳۶۲۳۵، ۱۷:۲۱، ۰۶ مرداد ۱۳۹۳.

۲۹- بی‌نا، راسخون، فواید فرزندآوری، ۱۳/۱۲/۱۳۹۶.

۳۰- خانی، ریحانه و دیگران، تاثیر رشد جمعیت بر نوآوری در ایران و کشورهای منتخب در حال توسعه، ۱۳۹۲/۱۲/۲۱.

۳۱- سهرابی اشلقی، احسان، تبیین سطوح خلاقیت در نظام شهری کلان شهر تهران، مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای دوره، سوم بهار، ۱۴۰۱، شماره ۱ (پیاپی ۷).

۳۲- صدقی سیگارچی، نازیلا، تاثیر رشد جمعیت بر رشد اقتصادی در کشورهای چهار گروه درآمدی طی سال‌های (۱۹۸۵-۲۰۰۷)، فصلنامه علوم اقتصادی، سال چهارم، شماره ۱۳، زمستان (۱۳۸۹).

۳۳- قدسی، علی محمد، بازدارنده‌ها و تهسیل کننده‌های اقتصادی و اجتماعی طلاق، مجله، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۵۳،

۳۴- کرمی، پارسا، اس دیتا، رشد شهرنشینی در ایران، ۱۴۰۲/۱۰/۱۲.